

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De Mirifica Salviani acrimonia, & vi dicendi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

his verò tantum nunc venio, verum, & ante illos à communi Angelorum domino missus sum, vshæc mitissimæ, ac benignissimæ animæ proclamationem, quod si hominibus ipsorum debita dimittetis, & pater cælestis lapsus vestros vobis dimittet.

Iudicij. Dei excusati n. a. suorum iudicij. vel m. a. iudicij. casu sa memoria iudicij.

Recordare igitur illius diei, quo omnes de actis rationem sumus reddituri: cogita quod etiam si quid tibi humanitus excidit, omnes sine vllis laboribus abluere præuaricationes per iudicium, & sententiam istam potes. Alij nempe legati aurum, & argentum, & alia huiusmodi dona ferunt: ego vero cum sacris ad imperium tuum legibus veni, & pro donis omnibus has prætendo, & te dominum tuum imitari supplico, qui quotidie à nobis contumeliis illatis, nunquam suæ benignitatis fontes claudit.

Et ne spes nostras attrahas, promissionesque confundas, hoc ego te cum alijs hoc scire volo; quod si reconciliari velis, & pristinam civitatis benevolentiam communicare, cū multa revertar fiducia: si vero civitatem asperneris, non tantum ipsam non ascendam, nec ipsius solum videbo, verum & perpetuum mihi indicam exilium, & in aliam me partem terrarum conijciam: Neque enim hoc contingat, ut in illam vnquam adscribi patriam velim, in quam humanissimus tu, & omnium hominum mitissimus Imperator, pacari, reconciliarique nolueris.

Placuit hæc ex florentiori Patrum stylo præcipere; nunc an in Ecclesiasticis concionibus hæc styli amœnitas consecranda sit, commodius sequenti libro differemus.

DE MIRIFICA SALVIANI acrimonia, & v. dicendi.

CAPVT XXVI.

*Seã vt ista, quæ plus habent floris, o-
mittimus, lubet quadam ex Saluiano ma-
ximè lecta hic subijcere, ex quibus hominis
impetum cum Demosthenico comparan-
dum possis agnoscere.*

De impuritate & luxuria
theatri.

DE quotidianis tamen obscenitatibus lo-
quamur, quas tales ac tam innumeras le-
giones dæmonum excogitauerunt, vt etiam
honestæ ac probe mentes, etsi nonnullas earum
spernere ac calcare possunt, omnes tamen
penitus superare vix possint. Sicut enim
exercitus pugnaturi, ea loca, per quæ ventu-
ras hostium turmas sciunt, aut foueis inter-
cidere, aut sudibus præfigere, aut tribulis in-
festare dicuntur: scilicet vt etiam si non in om-
nia ea quispiam incedat, nullus tamen peni-
tus euadat: Ita etiam dæmones tam multas in-
vita ista humano generi illecebrarum infidi-
as prætenderunt, vt etsi i lurimas earum ali-
quis effugiat, tamen quacunquæ capiatur. Es-
quidem quia longum est nunc dicere de om-
nibus, amphitheatris scilicet, aleis, lusorijs,
pompis, athleticis, petaminarijs, pantouimis,
cæterisque portentis; quæ piget dicere, quia
piget malum tale vel nosse, de solis circorum
ac theatrorum impuritatibus dico. Talia enim
sunt, quæ illic fiunt, vt ea non solum dicere,
sed etiam recordari aliquis sine pollutione
non possit. Alia quippe crimina singulas sibi
ferme in nobis vendicant portiones, vt cogi-
tationes sordidæ animum, vt impudici as-
pectus oculos, vt auditus improbi aures, ita
vt cum ex his vnum aliquid errauerit, reliqua
possint carere peccatis. In theatris vero nihil
eorum relatu vacat, quia & concupiscentijs
animus, & auditu aures, & aspectu oculi pol-
luuntur. Quæ quidem omnia tam flagitiosa
sunt, vt etiam explicare ea quispiam atque e-
loqui saluo pudore non valeat. Quis enim in-
tegro verecundiæ statu dicere queat, illas ver-
borum obscenitates, illas motuum turpi-
tudines, illas gestuum foeditates? quæ quanti
sint criminis, vel hinc intelligi potest, quod
& relationem sui interdiciunt. Nonnulla
quippe etiam maxima scelera incolumi hone-
state referentis & nominari, & argui possunt,
vt homicidium, satrocinium, adulterium, sa-
cilegium, cæteraque in hunc modum. Solæ
theatrorum impuritates sunt, quæ honeste
non possunt vel accusari, ita noua in coar-
guenda harum turpitudinum probrositate
res euenit arguenti; vt cum absque dubio hone-
stus sit, qui accusare ea velit, honestate
tamen integra ea loqui & accusare non
possit. Alia quoque omnia mala agentes pollui-
unt, non videntes vel audientes. Siquidem etsi
blasphemum quempiam audias, sacrilegio
non

non pollueris, quia mente dissentis. Et si interuenias latrocinio, non inquinari actu, quia abhorres animo. Sola spectaculorum impuritates sunt, quae vnum admodum faciunt & agentium & aspicientium crimen. Nam dum spectantes haec comprobant ac libenter vident, omnia ea visu atque assensu agunt, ut vere in eos Apostolicum illud peculiariter cadat. *Quia digni sunt morte non solum qui faciunt ea, sed etiam qui consentiunt facientibus.* Itaque in illis imaginibus fornicationum, omnis omnino plebs animo fornicatur. Et qui forte ad spectaculum puri venerant, de theatro adulteri reuertuntur. Non enim tunc tantummodo quando redeunt, sed etiam quando veniunt fornicantur. Nam hoc ipso quod aliquis rem obscenam cupit, dum ad immunda properat, immundus est. Quae cum ita sint, ecce qualia aut omnes, aut pene omnes Romani agunt. Et cum haec ita sint, qui talia agimus, negligi nos a diuinitate causamur, relinqui nos a Domino nostro dicimus, cum ipsi Dominum relinquamus. Ringamus enim, quod respicere nos Dominus noster velit, etiam non merentes, videamus si potest. Ecce innumera Christianorum millia in spectaculis quotidie rerum turpium commemorantur. Potest ergo illos Deus respicere, qui tales sunt? Potest ad eos respicere, qui baccantur in circis, qui moechantur in theatris? An forte hoc volumus, & hoc dignum putamus, ut cum in circis nos & in theatris Deus videat, ea quae nos aspiciamus aspiciat quoque ipse nobiscum, & turpitudines quas nos cernimus, cernat etiam ipse nobiscum? alterutrum enim fieri necesse est: quia si nos videre dignatur, consequens est, ut etiam illa ubi nos sumus videat: aut si ab illis, quod non dubium est, auertit oculos, etiam a nobis qui illic sumus pariter auertat. Et cum haec ita sint, facimus haec tamen, at sine cessatione: quae dixit. An forte in morem veterum paganorum, theatrorum & circorum nos Deum habere arbitramur? Faciebant enim haec illi quondam, quia has idolorum suorum delicias esse credebant. Nos quomodo haec facimus, qui odisse Deum nostrum haec certo scimus? Aut certi si placere has turpitudines Deo nouimus, non prohibeo quin sine cessatione faciamus. Si vero in conscientia nostra hoc est, quod Deus horret, quod execratur, quod sicut his in sit passus Diabolus, ita offensio Dei, quomodo nos in Eccle-

sia Dei colere Deum dicimus, qui in obscenitate ludorum semper diabolo deseruimus, & haec gnari ac scientes de consilio & industria? Et quae nobis quae so spes erit apud Deum, qui non casu aut imprudentia Deum laedimus, sed exemplo illorum quondam gigantum, quos insanis conatibus superna tentasse & quasi in nubes gradum tulisse legimus. Sic nos per iniurias, quas in omni mundo semper inferimus, quasi consensu publico caelum oppugnamus. Christo ergo, o amentia monstruosa! Christo Circenses offerimus & mimos, tunc & hoc maxime cum ab eo aliquid boni capimus, cum prosperitatis aliquid ab eo attribuitur, aut victoria de hostibus a diuinitate praestatur. Et quid aliud hac refacere videmur, quam si quis homini beneficium largienti iniuriosus sit, aut blandientem conuicijs caedat, aut osculantis vultum mucrone transfigat? Interrogo enim omnes potentes ac diuites mundi huius, cuius piaculi reus sit seruus ille, qui bono ac pio domino malum cogitet, qui bene merenti conuiciam faciat, & pro libertate, quam accipit, contumeliam reddat. Absque dubio maximi criminis reus creditur, qui malum pro bono reddit, cui etiam malum pro malo reddere non liceret? Hoc ergo etiam nos qui Christiani dicimur, facimus, irritamus in nos misericordem Deum impuritatibus nostris, blandientem iniurijs verberamus. Christo ergo, o amentia monstruosa! Christo Circenses offerimus & mimos, Christo pro beneficijs suis theatrorum obscena reddimus, Christo ludicrorum turpissimorum hostias immolamus. Videlicet hoc nos pro nobis in carne natus Saluator noster edocuit. Hoc vel per Apostolos praedicauit. Propter hoc humana natiuitatis verecundiam subiit, & contumeliosa terreni ortus principis suscepit. Propter hoc in praesepio iacuit, cui seruierunt Angeli cum iaceret. Propter hoc in uolui se pannorum crepundijs voluit, qui caelum regebat in pannis. Propter hoc in patibulo pependit, quem pendentem mundus expauiit.

De Carthagine luxuriante in Circo inter armorum terrores.

Salvianus
lib. 6.

Qvis æstimare hoc malum possit? circumsonabant armis muros Ciræ Carthaginis populi barbarorum: & Ecclesia Carthaginensis insaniebat in Circo, luxuriabat in theatris: alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur: pars plebis erat foris captiua hostium, pars intus captiua vitiorum. Cuius fors peior fuerit incertum est. Illi quidem erant extrinsecus carne, sed isti intus mente captiui, & ex duobus leralibus malis, leuius, vt reor, captiuitatem corporis Christianum, quam captiuitatem animæ sustinere, secundum illud quod docet Saluator ipse in Euangelio, grauius multo animorum mortem esse quam corporum. An credimus forte quod captiuus animo populus ille non fuerit, qui lætus tunc in suorum captiuitatibus fuit, captiuus corde & sensu non erat, qui inter suorum supplicia ridebat, qui iugulari se in suorum iugulis non intelligebat, qui mori se in suorum mortibus non putabat. Frigor, vt ite dixerim, extra muros, præhorum & ludicrorum confundebatur, vox morientium, voxque baccantium; ac vix discerni forsitam poterat plebis ciuitatio, quæ cadebat in bello, & sonus populi qui clamabat in Circo. Et cum hæc omnia fierent, quid aliud talis populus agebat, nisi vt cum eum Deus perdere adhuc fortasse nollet, tamen ipse exigere vt periret.

Item, De Luxuria Treuironum impendente bello.

Salvianus
lib. 6.

Vidi siquidem ego ipse Treuiros domi nobiles, dignitate sublimes, licet iam spoliatos atque vastatos, minus tamen euersos rebus fuisse quam moribus. Quamuis eum depopulatis iam atque nudatis aliquid supererat de substantia, nihil autem de disciplina; à Deo grauioresque semet hostes externis hostibus erant, vt licet iam à barbaris euersi essent, à se tamen magis euertentur. Lugubre est referre quæ vidimus, senes honoratos, decrepitos Christianos, imminente admodum iam excidio ciuitatis, gulæ ac lasciuiz seruientes. Quid primum acculandum

est? quod honorari, an quod senes, an quod Christiani, an quod periclitantes? Quis eum hoc fieri posse credat, vel in securitate senibus, vel in discrimine à pueris, vel vnquam à Christianis? Iacebant in conuiujs obliuio honoris, obliuio ætatis, obliuio professionis, obliuio nominis sui. Principes ciuitatis cibo conferti, vinolætia dissoluti, clamoribus rabidi, bacchantiae furiosi, nisi minus quam sensus sui, imo quia prope iugiter tales, nihil magis quam sensus sui. Sed cum hæc ita essent, plus multo est quod dicturus sum, finem perditioni huic nec ciuitatum excidia fecerunt. Denique expugnata est quater vrbs Gallorum Treuer opulentissima. Promptum est de quo dicam, sufficere vtique debuerat emendationi prima captiuitas, vt instauratio peccatorum non instaurasset excidium. Sed quid plura? incredibile est quod loquor, assiduitas illic calamitatum, augmentum criminum fuit. Sicut enim anguimum illud monstrum, vt fabulæ ferunt, quod multiplicabat occiso, ita etiam in Gallorum excellentissima vrbe ijs ipsis quibus coercerantur scelera, plagis cefcebant, vt putares pœnam ipsorum criminum, quasi matrem esse vitiorum. Et quid plura? Ad hoc quotidie malorum pullulantium multiplicatione peruentum est, vt facilius esset vibem illam sine habitatore, quam vllum pene habitatorem esse sine crimine.

Et postea. Nam præter cætera, cum duobus illic præcipuis & generalibus malis auaritia & ebrietate omnia concidissent, ad hoc postremo rabida vini auaritate peruentum est, vt principes vrbes ipsius, ne tunc quidem de conuiujs surgerent, cum iam hostis vrbem intraret: adeo etiam Deus ipsis euidenter, vt credo, manifestare voluit cur perirent, cum per quam rem ad perditionem vltimam venerant, eam ipsam agerent cum perirent. Vidi ego illic res lachrymabiles, nihil scilicet inter pueros differre & senes. Vna erat securitas, vna lenitas, simul omnia luxus, potationes, perditiones, cuncta omnes pariter agebant: ebriabantur, enecabantur, lasciuiebant in conuiujs, vetuli & honorati, ad videndum prope iam imbecilles, ad vinum præualidissimi. Infirmi ad ambulandum, robusti ad bibendum, ad gressum natabundi, ad saltandum expediti. Et quid plura? In hoc per cuncta illa quæ diximus, deuoluti sunt, vt completeretur in eis dictum illud sermonis facti, *vinum & mulieres apostatare faciunt à Deo*. Nam dum bibunt,

bunt, ludunt, mœchantur, infantiunt. Christum negare cœperunt. Et miramur post omnia ista, si ruinam rerum suarum passi sunt, qui tanto ante mentibus corruerunt: Nemo itaque urbem illam in excidio suo raptum perisse credat. Vbi enim talia acta sunt, prius iam perierant quam perirent.

*De ijs, qui in summa calamitate petebant
Circenses.*

Sal. lib. 6.

I Acebant passim vtriusque sexus cadauera nuda, lacerata, vrbis oculos incessantia, aui- bus canibusque lanata; lues erat viuentiũ, fœtor funereus mortuorum, mors de morte exalabatur, ac si etiã qui excidijs supradicta vrbis non interfuerãt, mala alieni excidij prefe- rebant. Et quid post hæc, in quã, quid post hæc omnia: quis æstimare hoc amœtia gen^o possit? Pauci nobiles, qui excidio superfuerant, quasi pro summo delecta vrbis remedio, Circen- ses ab imperatoribus postulabant. Vellem mihi hoc loco ad exequendam rerum indignitatem parem negotio eloquentiam dari, scilicet ut tantum virtutis esset in querimonia, quantum doloris in causa. Quis enim existimare possit, quid primum in his, de quibus diximus, accusandum sit, irreligiositas, an stultitia, an luxuria, an amentia: totum quippe in illis est. Quid enim aut irreligiosius, quam petere aliquid in iniuria Dei? aut quid stultius, quam quid petas non considerare? aut quid iam perdiri luxus, quam in luctu res desiderare luxuriã? aut quid amentius, quam in malis esse, & malorum intelligentiam non habere? Quanquam in ijs omnibus nulla res minus culpanda est, quam amentia: quia voluntas crimen non habet, vbi furor peccatur. Quo magis hi de quibus loquimur, accusandi sunt, qui sunt insaniebant. Circenses ergo Treuirii desideratis, & hoc vastati, hoc expugnati, post cladem, post sanguinem, post supplicia, post captiuitatem, post tot euenisse vrbis excidia: quid lachrymabilius hac stultitia? quid luctuosius hac amentia? Fateor, miserimos esse vos credidi, cum excidia passi estis: sed miseros vos video, cum & hæc ætacula postulat. Parabam enim vos in excidijs rem tantum atque substantiam, nesciebam etiam sensum, atque intelligentiam perdidisse. Theatra igitur queritis, circum à principibus postulatis: quæso cui

statui, cui populo, cui ciuitati? Vrbis exusta ac perdita, plebi captiua, & interempta, quæ aut perijt, aut luget. De qua etiam si quid superest, totum calamitatis est; quæ cuncta aut mœstitudine est anxia, aut lachrymis exhausta, aut orbitate prostrata: in qua nescias penè cuius sit fors, peior ac durius interfectorum, aut viuentium. Tantæ enim sunt miserie superstium, ut infelicitatem vicerint mortuorum. Ludiera ergo publica, Ticieta, petitis; vbi quæso exercenda? an super busta & cineres, super ossa & sanguinem preceptorum? Quæ enim vrbis pars his malis omnibus vacat: vbi eruo fulus, vbi non strata corpora, vbi non concisorum membra lacerata? Vbi que facies captæ vrbis, vbi que terror captiuitatis, vbi que imago mortis. Tacent reliquæ infelicissimæ plebis super tumulos defunctorum suorum, & tu circenses rogas? Nigra est incendio ciuitas, & tu vultum festiuitatis vsurpas? Lugent cuncta, tu lætus es? Insuper etiam illecebris flagitiosissimis, Deum provocas & superstitionibus pessimis iram diuinitatis irritas. Non miror planè, non miror tibi euenisse mala quæ consecuta sunt. Nam quia tercia excidia non correxerat, quarto perire meruisti.

Insectatio magistratum.

S tatuunt non adulterandum, & primi ad- *Salust. l. 7.*
sultant: statuunt non furandum, & furantur: quamuis penè non possim dicere quod furentur, non enim sunt qui agunt furta, sed latrocinia. Punit enim iudex in alio peculatum, cum sit ipse peculator: punit rapinam, cum ipse sit raptor: punit sicarium, cum ipse sit gladiator: punit effractores claustrorum, & ostiorum, cum ipse sit euetor vrbium: punit exspoliatores domorum, cum sit exspoliator prouinciarum. Atque hoc vrbem illi tantum qui in potestate sunt positi, & quibus ius exercendorum latrociniorum honor ipse largitur. Illud grauius ac magis intolerabile, quod hoc faciunt, & priuati iidem ante honoribus functi. Tantum eis adeptus semel honor dat beneficij, ut temper habeant ius latrocinandi. Adeo etiam cum destiterint, ad administrandum potestatem habere publicam, non desinunt tamen ad latrocinandum potestatem habere priuatam; ac si leuior est potestas illa quam habuerunt iudices, quam hæc, quam priuati habent. In illa enim

eis sæpè succeditur, in hac nunquam. Ecce quid valeant statuta legum, ecce quid proficit definitio sanctionum, quæ illi spernunt maximè qui ministrant. Sanè ad parendum humiles abiectique coguntur; compelluntur iussis obtemperare pauperuli, & nisi obtemperauerint, puniuntur. Eandem enim rationem in hac re habent, quam in tributis.

Soli iussis publicis seruiunt, sicut soli tributa soluunt: ac sic in ipsis legibus, & in ipsa iusta rerum præceptione maximum iniustitiæ scelus agitur, cum ea minores quasi sacra obseruare coguntur, quæ maiores iugiter quasi nulla conculant.

(.)

Finis Libri Decimi quarti.

DE FORMA, ET CHARACTERE SACRÆ ELOQVENS T I AE.

LIBER DECIMVSQVINTVS.

HÆRET intinis affixa sensibus nostri Theophrasti memoria, qui licet naturam expleuerit viuendo, nobis tamen immaturus obiisse videtur; tantum sui desiderium bonis omnibus reliquit. Et eius quidè vir-

tutes posterior ætas intuebitur, nec ynquam de tanti viri sapientia, fide, religione, constantia, & assiduis in propaganda Crucis gloria laboribus conticescet. Scis ipse N. Qualis & quantus fuerit, nec apud imperitum loquor. Mihi quidem virum illum planè admirabilem in hac ferrea hominum ætate, quasi aurei generis particulam ostendisse natura videbatur, cuius vita perpetua fuit vitiorum censura, norma morum, clarissimarum virtutum imago, Vox autem iuge quoddam sapientiæ celestis oraculum. Erat illi ingenium velox, pectus sapientiæ, & virtutis ferax, mès acris, præcella, & volucris (vt ita dicam)

flammis semper accensas. Quæ neque asperitibus rerum imminuta torpesceret, neque blanditijs oppressa conuieret. Corpus etiam ipsum laboris patiens, atque illius staturæ & maiestatis, quæ tantæ mentis pondus commodè sustentaret. Cumque à puero magnarum atrium fontes imbibisset, quibus professe aliquando mortalibus posset, non se vnus vitis parietibus conclusit, sed magno animo in totius generis humani commercium emisit. Emicuit tum illa non ancillarit facundia misera quædam necessitas, sed vis dicendi quædam ineluctabilis, quàm timerent improbi, venerantur boni, ipsi terrarum principes formidarent simul, & diligerent. Et cum per tot annos in his concionum fluctibus iactarentur, numquam inexhaustus ille fons arefesceret, sed vt Oceanus, qui aquas cælo, & terris præbet, in suis semper cursibus totus est, atque integer, sic ille se rebus humanis ita impendebat, vt dare quidem posset, nihil posset perdere. Nec mirum si tanta diuturnus ingenuis illius Oratoris vigor fuit.

hæretæ

*Concionatoru egregij
hæretæ.*